

Гнатів Р.О.

студентка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ПРЕСІ В ПЕРІОД
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Мова є живим організмом та засобом спілкування, який не перестає розвиватись та зазнавати змін. Вони можуть бути спричинені внутрішніми чинниками самої мови, або ж екстралінгвістичними, тобто пов'язаними з історичними подіями, винаходами чи здобутками суспільства, яке є її носієм. У наш час не лише українська, але й світова спільнота зазнала значного впливу від розгортання російсько-української війни. Так, з'явилась потреба в описі нових явищ, осіб, процесів. Зміни у словниковому складі української мови стали причиною введення нових чи модифікації значень уже відомих слів у французькій мові.

Актуальність обраної теми визначається важливою соціо-політичною роллю оновлення лексики у сучасний період російсько-української війни. Мета дослідження – визначення особливостей появи неологізмів та модифікації значення термінів у сучасній

французькій мові. Матеріалами дослідження було обрано новини з медіа-джерел «*Le Monde*», «*20 Minutes*», «*La Presse*».

Зазначене питання було досліджене зокрема Денісом Екером, українським дослідником Іваном Савчуком, Дельфіною Діаз, Дам'єном Лелупом – журналістом французького журналу «*Le Monde*», загальний вплив війни на лексику – Салігом Акеном, Жанін Понті.

Перш за все розглянемо одне з ключових слів цієї роботи, присутнє у всіх заголовках сучасних новин – «*guerre*», у перекладі відповідно – *війна*. По-перше, варто дослідимо його походження. Згідно з Інтернет виданням словника Wiktionnaire, іменник *guerre* первинно датується XI століттям, 1080 роком [9]. Слово походить від франкського «*werra*», перше значення котрого було – ‘*querelle*’. Франкське *werra*, споріднене з англійським *war* зі значенням «війна», замінило варіант класичної латинської *bellum* – «*guerre*». У ході історичного розвитку, спостерігаємо розширення значення зазначеного іменника, оскільки він набуває абстрактних значень, перше з яких позначає конфліктну ситуацію: «*Et si je me mets en guerre contre eux (les hommes), parce qu'ils ne veulent point faire la paix, voilà une guerre de plus.*». Друге абстрактне значення описує хижачтво, так звернемо увагу на приклад, поданий у Wiktionnaire: «*Le renard fait la guerre aux poules.*», де підмет *renard*, тобто лис, виступає хижакком для курок – *les poules*. До сьогодні згаданий іменник зберігає своє перше значення – «конфліктної ситуації, що врегульовується за допомогою військових сил».

Сьогодні у французькій мові зустрічаємо багато лексики, введеної для позначення людей, що змушені тимчасово змінити місце проживання через зовнішні чинники. Серед них виділимо найбільш уживані: «*exilés*», «*migrants*», «*réfugiés*», «*proscrits*», «*émigré*». Найбільш поширеним у новинах щодо російсько-української війни у французьких медіа є варіант «*réfugié*», яке відповідно виражає: «*Personne qui a trouvé refuge hors de sa région, de son pays d'origine dans lequel il était menacé*», тобто людину яка мусила шукати прихисток за межами свого регіону чи країни через несприятливі для проживання обставини, серед яких згадано війну [10]. Іменник «*réfugié*» походить відповідно від дієслова *réfugier* – надати або знайти укриття. Слово набуло адміністративного значення за періоду російських репресій проти польських громадян, які прибули у Францію для подальшого

проживання. Саме тоді, у 1832 році, вперше було укладено закон про біженців – «la loi sur les étrangers réfugiés» [2]. Іменник зазнав розширення значення, отримавши нове – абстрактне. Так, тепер у французькій лексиці «*réfugié*» набуло значення нової адміністративної категорії. Схожою є етимологія слова «*proscrit*», утворене відповідно від дієслова *proscrire*. Свого значення «*chassé, frappé d'interdit*» – «переслідуваний, заборонений», воно набуло після Віденського конгресу, де вирішували долю Франції. Люди, яких кваліфікували як «*proscrits*» були змушені покинути власну країну через опозиційні погляди в політиці. Тепер це слово позначає групу вимушено переміщених осіб через небезпечні обставини їхнього перебування у межах власної країни. У контексті російсько-української війни слово зберегло свій зв'язок із значенням «бути переслідуваним», через загарбницькі дії країни-агресора. Іменник «*exilé*» також використовували для позначення окремої групи осіб, яких переслідували за невідповідні погляди щодо політики, і які вирішують покинути рідну місцевість: «*Personne que l'on chasse de son pays ou qui choisit de le quitter*». Як правило, цих громадян не сприймали належним чином у країнах, де вони шукали прихисток. Як зазначає Дельфін Діаз, це зокрема стосувалось анархістів. Проте, після періоду воєн зазначений іменник отримує нове значення: «об'єднання цивільних громадян, які змушені покинути країну через воєнні дії». Натомість звичний іменник «*migrant*», від дієслова *migrer* – відповідно з латинської *migrare* (йти), що став поширеним у ХХ столітті у Франції після війни в Алжирі та нової хвилі переміщення громадян країни відповідно, уже в 2015 році був розглянутий у негативному контексті та забарвленні, оскільки лексично відділяв цю групу осіб від *réfugiés*, які мали право на офіційне перебування закордоном. Так, термін *migrant* щодо українців, вживають доволі рідко, оскільки перебування наших співвітчизників поза межами України є офіційним [2].

Емануель Картьє зазначає, що жодна мова не може існувати окремо від інших, не взаємодіяти з ними [7]. Політична ситуація в Україні сприяла появі неологізмів таких як: «*macroner*», «*les orques*», «*le rachiste*», «*les agressorques*». Перш, за все розглянемо дієслово «*macroner*», що увійшло у французьку лексику шляхом запозичення та перекладу українського «макронити», яке у ході розвитку

російсько-української війни, було включено у склад онлайн-словника Urban Dictionary та стає все більш поширеним у мережі [12]. Зазначене дієслово походить від власної назви, а саме прізвища президента Франції Еманюеля Макрона. У французькій мові слово утворене шляхом поєднання власної назви *macron*- та додаванням дієслівного закінчення – *er*, отримало значення: «se montrer inquiet d'une situation, mais ne rien faire en fait», тобто «мати стурбований вигляд щодо певної ситуації, але у висновку нічого не робити». Як зазначає медіа-джерело BFM TV, неологізм описує політику нерішучості Еманюеля Макрона і відповідно ставлення українців до цих дій [6]. Мусимо згадати ще один вагомий неологізм у французькій мові, запозичений з української на позначення російського військового – «*rachiste*» та утворений шляхом *télescopage*, тобто процесу об'єднання, синтезу двох суміжних понять: *russe* + *fasciste*, що у свою чергу є запозиченням з італійської від *fascista*, на позначення громадян, що входили до фашистської партії, та поділяли її ідеологічне спрямування. Крім цього, зокрема у статті Деніса Екера можемо знайти інший варіант орфографії слова – *rachystu*, що є транслітерацією українського відповідника [4]. Не менш цікавим є приклад ще одного неологізму, що продовжує розвиватись у ході військових дій – «*les orques*». Слово позначає російських загарбників, але бере свій початок у творі Дж. Толкіна. Відповідно його першим художнім значенням було: «*des créatures humanoïdes laides et pourvues de crocs jaunâtres, au sang noir*». До початку російсько-української війни іменник не був широко вживаним, але його згадували до подій 2022 року, зокрема 5-тий президент України, Петро Порошенко, який порівняв росію з Мордором, згідно з статтею французького журналу «*Le Monde*» [3]. Для дослідження цього питання, звернемося також до праці Івана Савчука та Деніса Екера «*Les mots de la guerre: les «Orques», ou la désignation de l'ennemi russe en Ukraine*», де зазначено, що характеристика грубих та демотивованих російських віськ була надана у 2021 році журналістом Дмитром Щоголовим. З початку загострення воєнних дій у лютому 2022 року в Україні інститут мовознавства імені Потебні О.О. опублікував у мережі Facebook ще один неологізм – *les agressorques*, уворений відповідно від *agresseur* + *orques*, називаючи таким чином російських агресорів. Так, варто підкреслити, що у ході аналізу,

зазначене слово, яке раніше позначало окрему групу вигаданих персонажів, набуло нового значення та розширило його, надаючи абстрактного смислу. Насамкінець, важливою особливістю неологізму «*les orques*» є їхнє безпосереднє вживання лише у множині, оскільки «*орками*», як правило, вважають цілу групу осіб [5].

Політична лексика є важливою складовою французької преси, що стосується війни в Україні. Надалі дослідимо три приклади «*porte-parole*», «*passoportisation*», «*dé-ukrainisation*». Перший слугує означенням політичного представника: «*Personne qui, officiellement ou de façon reconnue, exprime les idées d'une autre personne ou d'un groupe, parle en leur nom*». У ході діахронічного аналізу, можемо зробити висновок, що слово не розширювало значення, а зберегло первинне. Натомість, цікавою є саме побудова складного іменника, доволі поширена у французькій мові, згідно з якою першим елементом є перехідне дієслово, а другим – іменник, який позначає систему дій. Так, *le porte-parole* складається з дієслова «нести» у наказовому способі другої особи однини, а *parole* відповідно іменником – слово. «*Passoportisation*», «*dé-ukrainisation*» у сучасній франкомовній пресі стосуються саме окупованих українських територій. Спочатку розглянемо творення «*passoportisation*» шляхом афіксації, а саме додаванням суфіксу *-isation*, характерного перш за все соціально-політичної лексики. Таким чином, у сучасному контексті, іменник *passoport* розширив своє значення з «*certificat des autorités pour la libre circulation des marchandises*» до «*pièce d'identité délivrée par l'État, permettant aux nationaux d'un pays soit de circuler librement à l'intérieur*», вже не обмежуючись лише торгівельними справами. У випадку поєднання зазначеної лексеми з суфіксом *-isation*, іменник змінює своє значення, на відповідно – «процес видачі паспортів», зокрема на окупованих територіях у контексті російсько-української війни. Термін «*dé-ukrainisation*» утворений парасинтетичним шляхом, тобто додаванням до власної назви *Ukraine* одночасно префіксу *dé-*, який позначає дію протилежну до формотворчої основи і має негативну конотацію, та, як вже було зазначено раніше, суфіксу *-isation*, характерного для політичної лексики. У результаті сформований іменник позначає знищення культури та надбань

українців і заборони усього пов'язаного з Україною насамперед на анексованих територіях [11].

Отже, мова, яка є живим організмом та залежить від власних внутрішніх чинників та від зовнішніх соціальних факторів, неминуче зазнає змін. Так події, що розгорнулись в Україні у контексті російсько-української війни, сприяли появі неологізмів у більшості європейських мов світу, та у французькій зокрема: «*macroner*», що походить від власної назви – прізвища президента Франції, «*les orques*» та «*le rachiste*», які здебільшого мають негативну конотацію, але є необхідними для позначення нових явищ. Інколи ці соціальні потрясіння викликають семантичну модифікацію слова, набуття ним іншого значення та трактування, як, до прикладу, це стосується лексики для ілюстрування тимчасово переміщених осіб у ході війни, яка раніше здебільшого позначала групу переслідуваних осіб за свої опозиційні погляди, змушених покидати свій рідний край. Сьогодні, вони позначають поняття «біженства» як офіційного, так й неофіційного з негативною конотацією, як до прикладу іменника «*migrant*». Не менш важливим, є розвиток французької системи деривації слів, префіксальної та суфіксальної, що не лише зберегла своє використання, а й допомогла найчіткіше описати реальні події, як до прикладу вказівка на негативну конотацію слова, досягнену шляхом додавання суфікса *dé-*, який первинно вводить дію чи ознаку, протилежну до формотворчої основи. Таким чином, за розгортання подій російсько-української війни, словники інших мов збагачуються так само як і наші, оскільки мова не є явищем ізольованим чи тимчасовим.

Список використаних джерел:

1. 20 Minutes avec agence: Côtes-d'Armor : 455 réfugiés ukrainiens ont reçu des permis de séjour depuis le début de la guerre. URL: <https://www.20minutes.fr/societe/3296991-20220525-cotes-d-armor-455-refugies-ukrainiens-ont-recu-des-permis-de-sejour-depuis-le-debut-de-la-guerre>
2. D. Diaz Proscrits, déplacés, réfugiés : ce que révèle le vocabulaire de la migration contrainte. URL: https://www.lemonde.fr/pixels/article/2022/04/14/entre-l-ukraine-et-la-russie-la-bataille-pour-l-heritage-du-seigneur-des-anneaux_6122172_4408996.html

3. D. Leloup Le Monde Entre l'Ukraine et la Russie, la bataille pour l'héritage du «Seigneur des anneaux». URL: <https://theconversation.com/proscrits-deplaces-refugies-ce-que-revele-le-vocabulaire-de-la-migration-contrainte-179384>

4. D. Eckert Les mots de la guerre: «рашисты / rachysty». URL: <https://desk-russie.eu/2022/04/29/les-mots-de-la-guerre.html>

5. D. Eckert et I. Savtchouk Les mots de la guerre : les «Orques », ou la désignation de l'ennemi russe en Ukraine. URL: <https://desk-russie.eu/2022/04/29/les-mots-de-la-guerre.html>

6. Jules Fresard Les ukrainiens inaugurent le verbe «macroner» pour fustiger l'immobilisme français face à l'invasion russe. URL: https://www.bfmtv.com/international/europe/les-ukrainiens-inaugurent-le-verbe-macroner-pour-fustiger-l-immobilisme-francais-face-a-l-invasion-russe_AN-202204120370.html

7. CARTIER (Emmanuel), «Noms propres et innovations lexicales. Étude linguistique et statistique à partir de Néoveille», Cahiers de lexicologie, n 113, 2018 – 2, Néologie et noms propres, pp. 203–224.

8. Le soir Guerre en Ukraine: la longue traque des crimes de guerre. URL: <https://www.lesoir.be/435116/article/2022-04-08/guerre-en-ukraine-la-longue-traque-des-crimes-de-guerre>

9. Le Wiktionnaire. URL: <https://fr.wiktionary.org/wiki/>

10. Le dictionnaire TLFi. URL: <https://www.cnrtl.fr/definition/>

11. Ouest France avec AFP et Reuters. Guerre en Ukraine. «Génocide» contre «déUkrainisation»... Le point sur la nuit. URL: <https://www.ouest-france.fr/monde/guerre-en-ukraine/guerre-en-ukraine-genocide-selon-zelensky-deukrainisation-pour-poutine-le-point-sur-la-nuit-3650cea3-660f-4244-96a9-89559a4cbd78>

12. Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України. URL: <https://www.facebook.com/inmo.org.ua/>